

Ne obstaja en sam model demokracije

Je zahodna demokracija le resničnosti šov, v katerem naivni volivci predamo oblast nekemu centru moči?

Mednarodni dan demokracije Kje je pravo ravnovesje med voljo ljudstva, interesi moči in zaščito šibkih

Generalna skupščina Združenih narodov je leta 2007 sprejela resolucijo, s katero je določila 15. september za mednarodni dan demokracije. Preambula te resolucije določa, da »ne obstaja en sam model demokracije in da demokracija ne pripada nobeni državi ali regiji«. Morda je trditev, da ne obstaja en sam model demokracije, najpomembnejši del te resolucije. Ljudje radi verjamejo, da je njihov model edini pravilen ter so pripravljeni uporabiti vsa sredstva, da svojo »pravo vero« še bolj okrepijo in posredujejo drugim. Razširjanje prave vere, tudi zahodnega modela demokracije, je v zgodovini prineslo že veliko gorja.

Demokracija naj bi nastala v Atenah v petem stoletju pred našim štetjem. To je bila neposredna demokracija, s katero so Atenci odločali o državnih zadevah. A ta demokracija je veljala za le približno 15 odstotkov prebivalstva. Sužnji, tujci, ženske in ljudje, ki niso plačali svojih dolgov mestu, so bili izključeni iz te demokracije. Zdaj je v Atenah drugačna demokracija, saj vsi Grki formalno sodelujejo v procesu demokratičnega odločanja. Nekateri pa trdijo, da dejansko odločitve sprejemajo drugje, saj mora grška vlada najprej dobiti privolitev trojke upnikov za osnutke zakonodaje preden sme te osnutke predložiti v javno obravnavo. Ali pomeni tak demokratični deficit konec demokracije? Predsednik ZDA Thomas Jefferson je že na začetku 19. stoletja opozoril, da je konec demokracije takrat, ko vlada pade v roke posojilnicam in finančnim institucijam.

Demokracija = trg

Nobelov nagrajenec za ekonomijo Milton Friedman je trdil, da sta kapitalizem in demokracija tesno povezana. Njegov kapitalizem zmanjšuje vlogo socialne države in daje prednost tržnemu gospodarstvu. Trg je tisti, ki naj bi omogočil največjo demokracijo, saj se ljudje vsak dan lahko svobodno odločajo in izbirajo na odprtem trgu. Trg v resnici uresniči demokratično voljo ljudi, pravi Friedman in zato zagovarja privatizacijo javnih storitev ter krčenje države. Njegove ideje so pripomogle k vzpostavitvi globalnega trga, deregulaciji in neoliberalizmu.

Noam Chomski, nekdanji profesor na MIT in eden vodilnih intelektualcev, pravi, da so načela neoliberalizma neposreden napad na demokracijo. Krčenje države in javnega sektorja naj bi pomenilo krčenje demokracije. Kapital ne potrebuje demokracije, ko postane profit pomembnejši od ljudi. Platonova misel da »diktatura izhaja iz demokracije ter da najhujša oblika tiranije in suženjstva izhaja iz največje svobode« spominja na neoliberalizem, kjer je kapitalu dana maksimalna svoboda, posledica pa je ukinjanje socialne družbe in porast revščine. Še pred kratkim je bilo v Evropi nepredstavljivo, da človek, ki je redno zaposlen, s svojo plačo ne bi mogel preživeti.

Demokracija = volja večine

V resoluciji Združenih narodov so zapisali, da »demokracija temelji na svobodno izraženi volji ljudstva, da se odloči o svojem političnem, gospodarskem, družbenem in kulturnem sistemu in zagotovi polno sodelovanje ljudstva v vseh vidikih življenja«. Ljudje pa se običajno o teh stvareh ne strinjamo in postavlja se vprašanje, kako sprejeti odločitev. Ali je volja večine dobro merilo za uveljavitev demokracije?

Pravijo, da je bil nastanek nacizma v Nemčiji v prvi polovici 20. stoletja demokratičen proces, ki ga je podpirala večina Nemcev. Odcepitev Krima od Ukrajine naj bi bila volja večine prebivalcev in izpeljana demokratično. Arabska pomlad je izrazila voljo večine volivcev in demokracija, ki so jo uvedle islamske stranke, je včasih osupnila zahod. Ali je sistem, ki uveljavi voljo večine, že demokratičen?

Resolucija Združenih narodov poudarja, da je demokracija tesno povezana s spoštovanjem človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Zato je demokratičen tisti sistem, ki zagotavlja tudi pravico manjšine. To je pravica misliti, verovati in se izražati drugače od večine. Samo močna država lahko zagotovi takšno demokracijo in omeji enoumje večine. Pri močni državi in učinkoviti vladi pa vedno obstaja strah, da

bo ta moč zlorabljena. Predsednik ZDA Harry Truman je opozoril, da »ko imate učinkovito vlado, imate diktaturo«.

Demokracija = poslovni načrt centrov kapitala

Zephyr Teachout, ki je bila kandidatka za guvernerja New Yorka 2014, piše v The Guardian, da super bogati v ZDA zdaj kupijo volitve in postanejo lastniki demokracije. Ljudje sicer svobodno izberejo svojega novega voditelja, toda ali je takšna demokracija le iluzija? Predvolilno kampanjo financira zainteresiran kapital zato, da bo z novo oblastjo dosegel svoje poslovne cilje ter povečal svoj vpliv in dobiček. K demokratičnim volitvam pristopa z dobrim poslovnim načrtom, ki ga podpira premišljena komunikacija z volivci. Ali centri moči svoje interese in pohlep po prilaščanju svetovnega bogastva res skrivajo v embalaži demokracije? Ali volitve res kaj spremenijo? Mark Twain se je šalil, ko je rekel, da če bi volitve res kaj spremenile, nam ne bi dovolili voliti. Ali je zahodna demokracija le neki resničnosti šov, v katerem naivni volivci predamo oblast določenemu centru moči, ta pa bo sledil predvsem svojim interesom?

Ali je demokracija še zdrava, ko nam politiki razlagajo, da je banka prevelika, da bi lahko propadla? Ali je res v dobro ljudi, če vlade v tajnosti pripravljajo mednarodne trgovinske sporazume? Ali je v našem interesu, da zakuhamo politično krizo v Ukrajini in potem uvedemo sankcije proti Rusiji, ki pravzaprav najbolj škodijo EU? Kaže, da so se Lincolnovе besede, da naj bo vladavina »of the people, by the people, for the people«, spremenile v vladavino »of the capital, by the capital, for the capital«. Ali je demokracija, ki naj bi bila univerzalna vrednota, z neoliberalizmom ušla čez rob in jo je treba ukrotiti?

Demokracija = ravnovesje med socialo in kapitalom

Za prvo obliko moderne demokracije velja ustava ZDA, sprejeta konec 18. stoletja. Toda takratna demokracija je bila omejena na približno šest odstotkov prebivalstva, to je na lastnike premoženja, ki so bili belci in moškega spola. Prva moderna demokracija je torej delovala v prid premožnim ter je dopuščala suženjstvo in segregacijo.

Že Aristotel je bil zaskrbljen za demokracijo, ki jo določajo premožni, ko je rekel, da je demokracija vzpostavljena takrat, ko ne vlada premožni, ampak človek, ki je v stiski. V Evropi je še pred kratkim javni sektor dobro deloval in je vsem zagotavljal zdravstveno varstvo, socialno podporo, skrb za starejše, možnost šolanja in druge značilnosti socialne države. To je bila naša demokracija enakih možnosti, ki zdaj izginja, občutek nemoči in apatije pa se povečuje.

Morda je demokracija neka trajnostna oblika organiziranja družbe, ki najde pravo ravnovesje med voljo ljudstva, interesi moči in zaščito šibkih. Kje pa je najboljše ravnovesje med socialo in konkurenčnim bojem? Spolzka je meja tega ravnovesja in je različna za vsako kulturo, čas in model demokracije. Kako zdaj najti pravo ravnovesje med neizmerno koncentracijo bogastva in »pravično« delitvijo, ki naj zagotovi stabilnost družbe? Družba, v kateri en odstotek najbogatejših vse bolj obvladuje svet, ne more ostati stabilna, opozarja nobelovec za ekonomijo Joseph Stiglitz. Ali družbo, kjer je bogastvo zmagalo nad demokracijo, še lahko imenujemo demokratično ali pa gre pravzaprav za nov način oligarhije? Ko so napetosti v sobivanju prevelike, se povečuje jeza ljudstva, ki kruto uveljavi svojo voljo, včasih tudi v obliki radikalnih politik.

Demokracija je cilj, ne stanje

Združeni narodi ob mednarodnem dnevu demokracije 2015 poudarjajo pomen civilne družbe. Nedvomno so civilna družba in mediji tisti katalizator, ki odkriva pasti sodobne demokracije in jo s tem morda celo »zdravi«. Civilna družba vpliva na spremembe v pravilih sobivanja in postavlja vse višje zahteve, kar pripomore k izboljšavam in zagotavljanju vladavine prava, pravičnosti in varnosti. Pot do teh ciljev je v različnih modelih demokracije lahko različna in destabiliziranje drugačnih modelov je neodgovorno. Nepristransko spoznavanje in toleriranje drugačnih modelov bogati in povsod lahko pripomore k boljšim rešitvam.

Odgovor na vprašanje, kakšen je najboljši način vladavine, je iskal tudi Winston Churchill in ugotovil, da je demokracija najslabša oblika vladavine, razen vseh drugih. Morda pa je bistvo demokracije prav možnost menjave centrov moči, kar omogoča spremembe sedanjega stanja in postavitve novih ciljev za boljšo demokracijo.